

NÁLEZY ZE SLOVENSKA VE SBÍRCE MUZEA VE ŽDÁNICÍCH

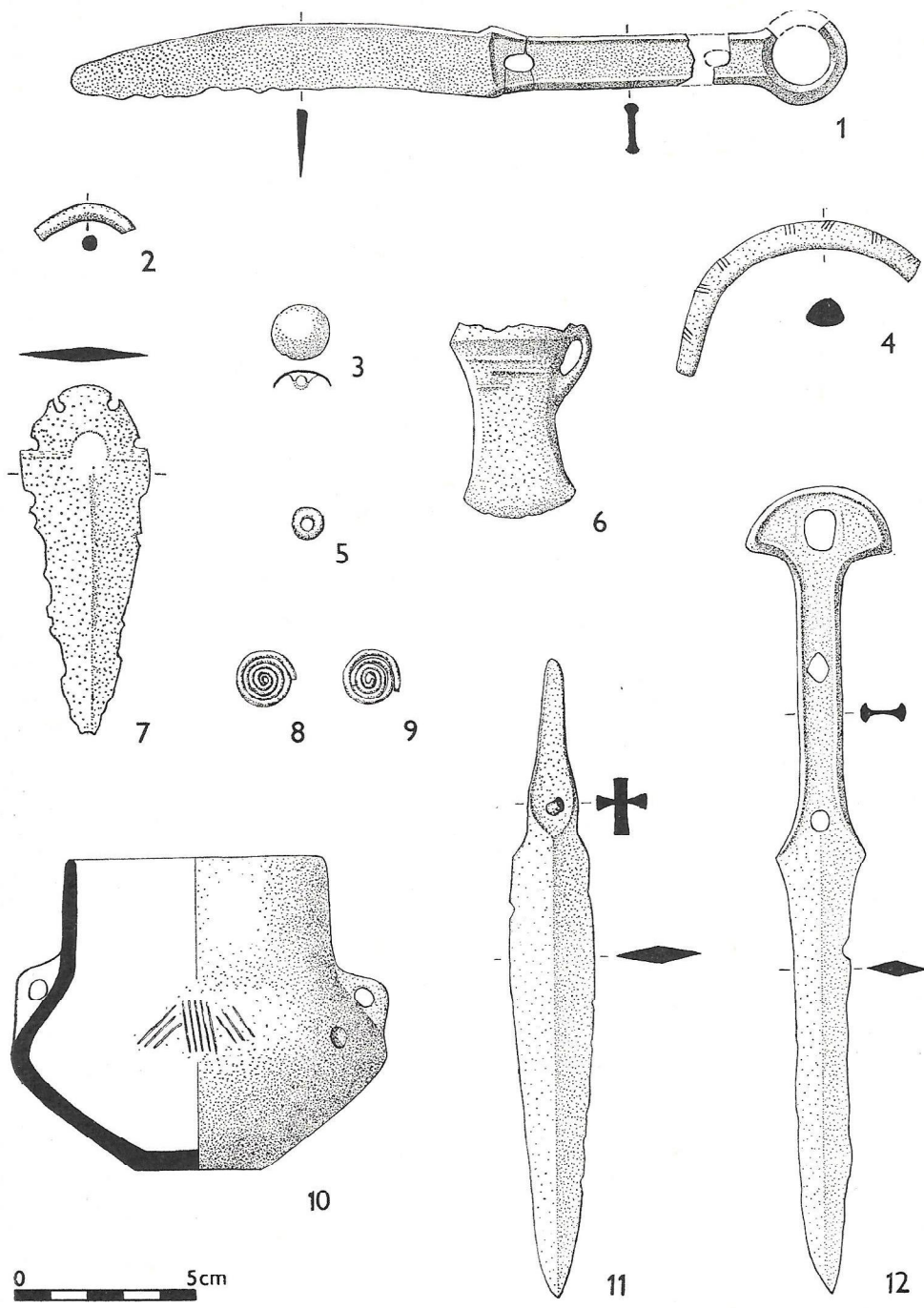
Stanislav Stuchlík

Při inventarizaci a dokumentaci nálezového fondu archeologické části depozitáře Vrbasova ve Ždánicích (okr. Hodonín)¹ jsme zjistili, že je zde uložena rovněž kolekce materiálu ze Slovenska. Bližší nálezové okolnosti nejsou známy, pouze u části předmětů je jako naleziště uvedena Banská Bystrica, u zbývajících jen rámcově Slovensko. Jedná se sice o nevelký soubor, jehož součástí jsou vedle keramiky a skla i reprezentativní bronzové artefakty, které mohou významně doplnit znalosti o sortimentu bronzové industrie ze Slovenska. Navíc tyto nálezy svým uložením v malém regionálním moravském muzeu přirozeně unikají pozornosti slovenských badatelů.

Muzeum ve Ždánicích vznikalo koncem třicátých a počátkem čtyřicátých let našeho století.² O jeho založení se zasloužil především místní řídící učitel Jakub Vrbas, jehož sbírka se stala základem nálezového fondu muzea. Další přírůstky tvořily dary místních občanů nebo koupě od jiných vlastivědných pracovníků a sběratelů. U kolekce ze Slovenska nejsou bohužel uvedeny žádné podrobnější údaje a dnes již nelze spolehlivě zjistit jejich přesný původ. Je pravděpodobné, že je předal nebo prodal dnes již neznámý občan z tohoto regionu, který v tehdejší době působil na Slovensku. Možnost, že by se publikované exempláře dostaly k J. Vrbasovi výměnou od některého slovenského sběratele se zdá, vzhledem k výrazně lokálnímu zaměření jeho činnosti, méně pravděpodobná. Převážně jde o důležité a nejednou o jedinečné památky, jejichž zpří-

¹ MĚŘÍNSKÝ, Z. — STUHLÍK, S.: Zpráva o inventarizaci archeologické sbírky Vrbasova muzea ve Ždánicích v roce 1977 (okr. Hodonín). Přehled výzkumů (dále PV), 1977, 1980, s. 116—117; MĚŘÍNSKÝ, Z. — STUHLÍK, S.: Inventarizace archeologické sbírky Vrbasova muzea v Ždánicích v roce 1978 (okr. Hodonín). PV, 1978, 1980, s. 73.

² Dříve samostatné Vrbasovo muzeum ve Ždánicích je dnes organickou součástí Muzea Hodonínska v Hodoníně.

Obr. 1. Nálezky ze Slovenska ze sbírky Vrbasova muzea ve Ždánicích

stupnění odborné veřejnosti je i při neúplných nálezových okolnostech a bez detailního vyhodnocení v zájmu dalšího studia.

POPIS NÁLEZŮ

1. *Spirálovitý náramek* z bronzové tyčinky trojúhelníkového průřezu svinutý do 5 závitů. \varnothing náramku 4,4 cm, š. tyčinky 0,3 cm (obr. 2: 10). Inv. č. AŽ-26, Banská Bystrica.

2. *Bronzová jehlice* s kulovitou hlavíci, zduřeným krčkem zdobeným šroubovitým vroubkováním s 18 závitů a jehlou kruhového průřezu. D. 24,4 cm, \varnothing hlavice 1,2 cm (obr. 2: 15). Inv. č. AŽ-27, Banská Bystrica.

3. *Bronzová jehlice* s kulovitou hlavíci, zduřeným krčkem zdobeným šroubovitým vroubkováním s 16 závitů a jehlou kruhového průřezu. D. 25,1 cm, \varnothing hlavice 1,1 cm (obr. 2: 14). Inv. č. AŽ-28, Banská Bystrica.

4. *Bronzová jehlice* s kulovitou hlavíci, mírně zduřeným krčkem zdobeným šroubovitým vroubkováním se 14 závitů a zkorodovanou jehlou kruhového průřezu. D. 18 cm, \varnothing hlavice 1 cm (obr. 2: 13). Inv. č. AŽ-29, Banská Bystrica.

5. Poněkud deformovaná *bronzová jehlice* s kulovitou hlavíci, zduřeným krčkem zdobeným šroubovitým vroubkováním s 8 závitů a zkorodovanou jehlou kruhového průřezu. D. 15,4 cm, \varnothing hlavice 1,2 cm (obr. 2: 11). Inv. č. AŽ-30, Banská Bystrica.

6. *Bronzová jehlice* s dvojkónickou válcovitě seříznutou hlavíci zdobenou obvodovým vroubkováním a šikmými rýžkami a jehlou kruhového průřezu. D. 14,8 cm, \varnothing hlavice 1,2 cm (obr. 2: 12). Inv. č. AŽ-31, Banská Bystrica.

7. Drobný *bronzový knoflík* polokulovitěho tvaru s ulomeným ouškem na spodní straně. \varnothing 1,6 cm, v. 0,5 cm (obr. 1: 3). Inv. č. AŽ-32, Banská Bystrica.

8. Malá *spirálka* z *bronzového drátu* kruhového průřezu tvořící necelých 5 závitů. \varnothing 1,5 cm, \varnothing drátu 0,15 cm (obr. 1: 9). Inv. č. AŽ-33, Banská Bystrica.

9. Podobná *bronzová spirálka* stejných rozměrů (obr. 1: 8). Inv. č. AŽ-34, Banská Bystrica.

10. *Fragment* výrazně ohnuté *bronzové tyčinky* kruhového průřezu. D. 3,3 cm, \varnothing 0,45 cm (obr. 1: 2). Inv. č. AŽ-35, Banská Bystrica.

11. Drobný *bronzový slítek* neurčitého tvaru. D. 1,9 cm. Inv. č. AŽ-36, Banská Bystrica.

12. *Bronzová loďkovitá spona* s polokruhovitě klenutým lučíkem a odsazeným, výrazně protaženým zachycovačem. Jehla, část vnutí a část zachycovače chybí. Zach. d. 4,6 cm (obr. 2: 2). Inv. č. AŽ-37, Banská Bystrica.

13. *Pět* amorfních přepálených *zlomků modrého skla* pocházejících patrně z korálek. Max. d. 1,2 cm. Inv. č. AŽ-38, Banská Bystrica.

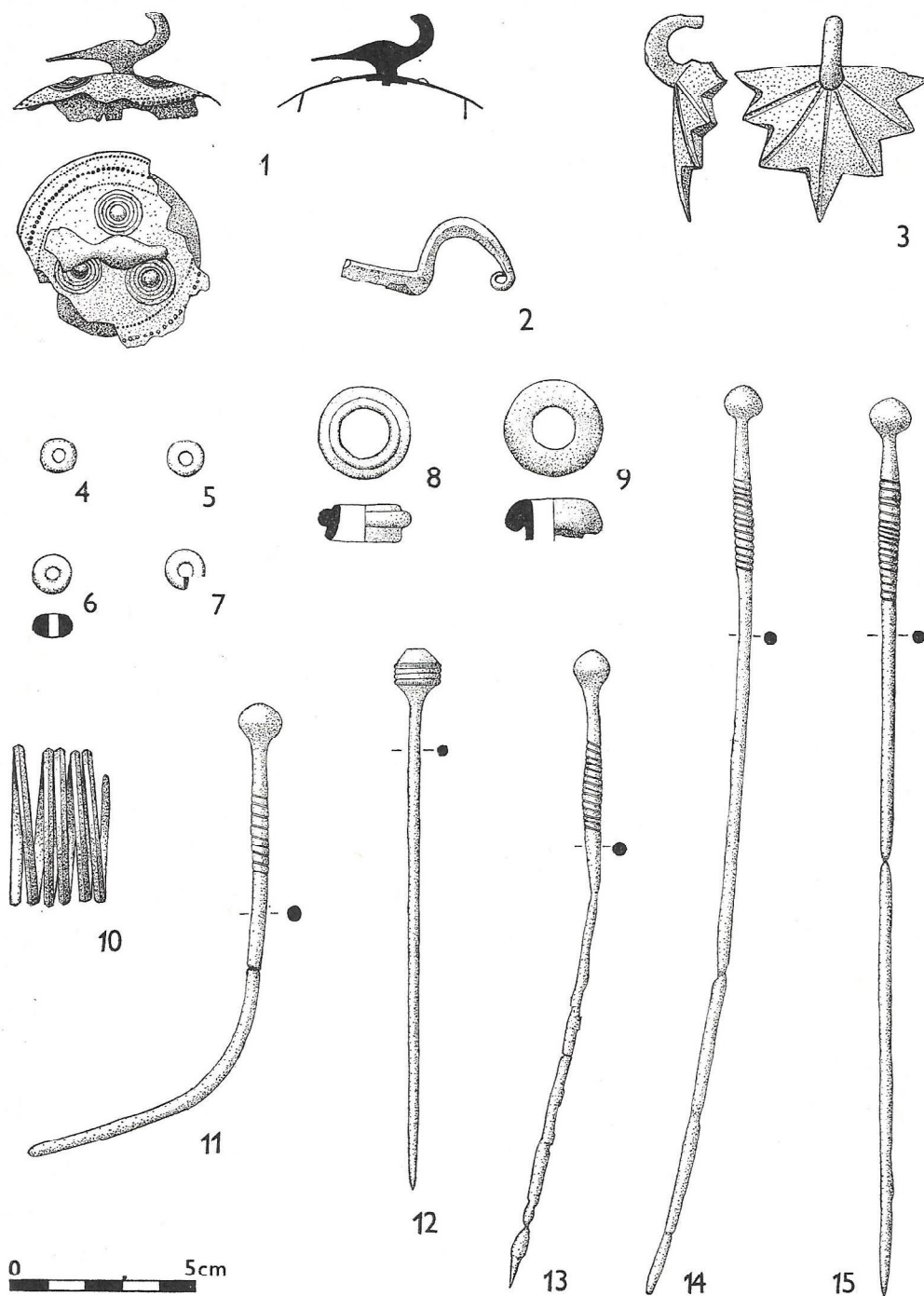
14. *Bronzová dýka* se 4 otvory po nýtech v obloukovitě ukončeném týlu a s trojúhelníkovou čepelí s lehce naznačeným středovým žebrem. V týlní části jsou stopy po nasazení rukojeti. D. 8,6 cm, š. 3,5 cm (obr. 1: 7). Inv. č. AŽ-39, Slovensko.

15. *Bronzová dýka* s jazykovitou rukojetí s nízkými okrajovými lištami a s týlem rukojeti polokruhovitě rozšířeným. Na rukojeti jsou 3 otvory po nýtech a na dlouhé čepeli je středové žebro. D. 21,8 cm, š. hlavice 4 cm (obr. 1: 12). Inv. č. AŽ-40, Slovensko.

16. *Bronzová sekerka* s tulejkou zdobenou v týlu jedním obvodovým žebírkem a mírně vějířovitě rozevřeným ostřím. Z týlu vychází malé ouško. D. 5,3 cm, š. 3,9 cm a 1,8 cm (obr. 1: 6). Inv. č. AŽ-41, Slovensko.

17. *Bronzová dýka* s dlouhou, trojúhelníkovou čepelí se středovým žebrem a s trnovitým týlem, v jehož spodní části je zachován jeden masivní válcovitý nýt. D. 17,3 cm, š. 2,3 cm (obr. 1: 11). Inv. č. AŽ-42, Slovensko.

18. *Palmetovitá ataše bronzové nádoby* s částečně zachovaným příčným očkem pro držadlo kruhového tvaru. D. 5,7 cm, š. 5,2 cm (obr. 2: 3). Inv. č. AŽ-43, Slovensko.

Obr. 2. Nálezky ze Slovenska ze sbírky Vrbasova muzea ve Žďánicích

19. Mírně klenutá *poklička z bronzového plechu* zdobená na obvodu 3 soustřednými kruhy z vytepávaných bodů. Ve vnitřním prostoru jsou 3 čočkovité puklice lemované 2 plastickými soustřednými žebírky. Na vrcholu je přinýtovaná úchytka ve tvaru ptáčka. Na vnitřní straně je válcovitá vložka. \varnothing pokličky 5,7 cm, v. 2,8 cm (obr. 2: 1). Inv. č. AŽ-44, Slovensko.

20. *Polovina bronzového náramku* ve tvaru písmene C s mírně zaoblenými konci. Povrch je zdoben trojicemi příčných a šikmých rýžek. Na průřezu má tvar písmene D se zaoblenými rohy. Zach. d. 7,3 cm, \varnothing 1 cm (obr. 1: 4). Inv. č. AŽ-45, Slovensko.

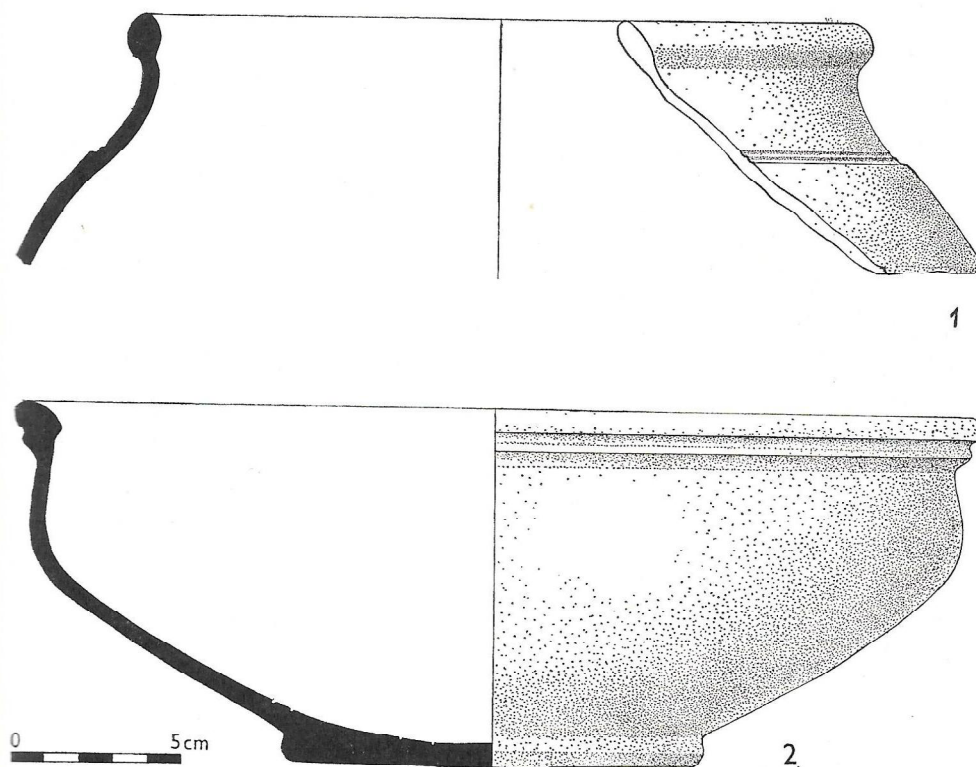
21. Poškozený *bronzový nůž* s dlouhou, širokou a plochou jazykovitou rukojetí s nízkými okrajovými lištami, mezi nimiž jsou otvory po nýtech. Rukojeť je ukončena závěsným kroužkem. Vyklenutá čepel má mírně prohnutou čepel klínovitého řezu. Pravděpodobná d. 21,4 cm, s. čepele 0,3 cm (obr. 1: 1). Inv. č. AŽ-46, Slovensko.

22. Drobný *bronzový korálek* kruhového tvaru. \varnothing 0,9 cm, s. 0,5 cm (obr. 1: 5). Inv. č. AŽ-47, Slovensko.

23. *Zlomek ovaleného okraje láhve z modrozeleného skla*. \varnothing okraje 2,7 cm, zachovaná v. 1,1 cm (obr. 2: 9). Inv. č. AŽ-48, Slovensko.

24. *Kroužek z modrozeleného skla* s obvodovou lištou polokruhovitého řezu. \varnothing 2,6 cm, v. 1 cm (obr. 2: 8). Inv. č. AŽ-49, Slovensko.

25–28. Čtyři *drobné korálky* kruhového tvaru a polokruhového průřezu z *modrého skla*. \varnothing 1 až 1,1 cm. S. 0,4 až 0,7 cm (obr. 2: 4–7). Inv. č. AŽ-50 až 53, Slovensko.

Obr. 3. Nálezy ze Slovenska ze sbírky Vrbasova muzea ve Žďánicích

29. *Malá amforka* s mírně kónicky zataženým hrdlem odděleným výrazně od dvoj-kónického těla s rovným dnem. Ze spodní části hrdla a horní části těla se klenou na výduť 2 drobná pásková ucha. Na plecích mezi uchy je málo čitelná výzdoba tvořená kombinací svislých a šikmých rýh a důlků. Jemně drsný, hnědočervený povrch. V. 8,5 cm, Ø okraje 7 cm (obr. 1: 10). Inv. č. AŽ-85, Slovensko.

30. *Mísa* s ovaleně zesíleným a prožlábnutým okrajem, oblou stěnou a dnem vytaženým v nízkou nožku. Uvnitř nádoby jsou na dně a těsně nad ním 2 dvojice soustředných kruhových rýh. Povrch je vyhlazený, šedočerný, opatřený povrchovým nátěrem, na lomu je bělošedý. Ø o. 28 cm, v. 10,5 cm (obr. 3: 2). Inv. č. AŽ-89, Slovensko.

31. *Fragment z vázovité nádoby* s oválně zesíleným okrajem, prohnutým hrdlem odděleným 2 nevýraznými žlábkami a odsazením od klenutého těla. Povrch je černošedý, vyhlazený, opatřený povrchovým nátěrem, na lomu šedé barvy. Ø okraje 22 cm, zachovaná výška 7 cm (obr. 3: 1). Inv. č. AŽ-90, Slovensko.

ZHODNOCENÍ NÁLEZŮ

Nejstarším nálezem z celého souboru je bronzová dýka se 4 otvory pro nýty ve výrazně zaobleném týlu (obr. 1: 7). Odlišná kvalita a zabarvení patiny v týlní části je zajímavé z technologického hlediska, neboť ukazuje tvar rukojeti z organické hmoty a způsob připevnění ke kovové čepeli. Obdobné dýky se zaobleným týlem jsou typickými výrobky starší doby bronzové a liší se jen způsobem zaoblení a počtem nýtů. Dýku se 4 nýty, ale s mírněji zaobleným týlem z Chotína řadí J. Vladár do mladšího úseku starší doby bronzové³ a podobný exemplář ze Sládkovičova pochází z úněticko-maďarovského pohřebiště.⁴ Téměř analogickou dýku ze Skoronic na Moravě datoval V. Furmánek do střední doby bronzové.⁵ Tato klasifikace však není zcela spolehlivá, poněvadž v tomto případě jde o ojedinělý nález.

Spirálovitý náramek z bronzové tyčinky trojúhelníkového průřezu (obr. 2: 10) svým stylem připomíná ozdoby rukou ze starší doby bronzové. Ty však mají většinou čokovitý, méně často páskový nebo kruhový průřez.⁶ V menší míře se objevují i ve střední době bronzové, kdy mají často trojúhelníkový průřez. Ve srovnání se starobronzovými jsou však mnohem masivnější a jejich konce obvykle zdobeny spirálovitými terčíky.⁷ Klasifikace exempláře z muzea ve Ždánicích činí tedy jisté potíže. Jako naleziště má totiž uvedenu Banskou Bystricu, která však leží již mimo oblast starobronzového osídlení. Nejde-li o dlouhodobé přezítí do mladší

³ VLADÁR, J.: Die Dolche in der Slowakei. PBF, VI-3, München 1974, s. 34–35, Taf. 4: 81.

⁴ TOČÍK, A.: Výčapy-Opatovce a ďalšie pohrebiská zo staršej doby bronzovej na juhozápadnom Slovensku. Nitra 1979, s. 182, tab. LXXII: 7.

⁵ FURMÁNEK, V.: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě. Slovenská archeológia (dále SIA), 21, 1973, s. 105, obr. 42: 13.

⁶ ONDRÁČEK, J.: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě. Sborník Československé společnosti archeologické, 2, 1962, 79.

⁷ FURMÁNEK, V.: cit. studie, 1973, obr. 13: 8–10; 42: 12; 49: 2.

doby bronzové, lze tento rozpor vysvětlit jen mylnou lokalizací tohoto sbírkového předmětu ve ždánickém muzeu.

Podstatná část námi zveřejněného materiálu patří do mladší doby bronzové. K nejzajímavějším můžeme počítat dýku s jazykovitou rukojetí, jejíž konec je rozšířen do tvaru kruhové úseče (obr. 1: 12). Ve středoevropském prostředí představuje značně neobvyklý artefakt, k němuž existuje jen jediná přesná analogie z Lehoty pod Vtáčnikom, dříve nazývané Velká Lehota.⁸ Svou neobvyklou formou upoutala pozornost řady badatelů. P. Reinecke ji považoval za přesnou napodobeninu mykénských mečů nebo dokonce za přímý import z této oblasti.⁹ J. Paulík tuto podobnost vztahuje nejen na zmíněnou dýku z Lehoty, ale i na další exempláře s jazykovitou rukojetí ukončenou ve tvaru písmene T z Imeľu a Luborče (dříve Liborča) na Slovensku a z Koroncó v Maďarsku.¹⁰ Obdobně hodnotí slovenské nálezy rovněž J. Vladár.¹¹ Rozšíření koncové části rukojeti se objevuje i u italských dýk typu Villa Cappella, které jsou rámcově datovány do stupňů BD a HA.¹² Na jižní původ by mohla ukazovat i dýka z Peschiery s plnou rukojetí a s naprosto shodným ukončením¹³ nebo krátké¹⁴ a dlouhé meče¹⁵ z jižní Itálie. Dýky s jazykovitou, v týlu rozšířenou rukojetí jsou obvykle datovány do stupně BD a na začátek stupně HA.¹⁶

Poslední dýka s trojúhelníkovitě prodlouženou rukojetí a jedním nýtem poblíž čepele má rovněž značně neobvyklou formu (obr. 1: 11). Ze slovenských nálezů má mírně protaženou rukojeť pouze starobronzová dýka z maďarovského sídliště v Nitrianskem Hrádku.¹⁷ V poněkud výraznější podobě se toto ukončení rukojeti objevilo u mladomohylové dýky z Blučiny na Moravě.¹⁸ Nelze vyloučit, že náš exemplář s výše uvedenými nesouvisí, protože jde o reparaci dýky s jazykovitou rukojetí, u níž zlomená nebo poškozená rukojeť byla opravena. Datování by v tomto pří-

⁸ HAMPEL, J.: A bronzkor emlékei Magyarhonban I. Budapest 1886, Taf. 137: 22—28; EISNER, J.: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933, s. 77, obr. 7: 2.

⁹ REINECKE, P.: Tanulmányok a magyarországi bronzkor chronológiájáról. *Archaeologiai Értesítő*, 19, 1899, s. 248.

¹⁰ PAULÍK, J.: Dva nové bronzové meče s jazykovitou rukovětou na Slovensku. *Študijné zvesti AÚ SAV*, 10, 1962, s. 60; PAULÍK, J.: K problematike čakanskej kultúry v Karpatskej kotline. *SlA*, 11, 1963, s. 309—310, obr. 42.

¹¹ VLADÁR, J.: cit. dílo, 1974, s. 52.

¹² PERONI, R.: Zur Gruppierung mitteleuropäischer Griffzungendolche der späten Bronzezeit. *Badische Fundberichte*, 20, 1956, s. 71—79, Taf. 1: 14, 15.

¹³ MÜLLER-KARPE, H.: Beiträge zur Chronologie der Urnenfelderzeit nördlich und südlich der Alpen. Berlin 1959, s. 268, Taf. 107: 26.

¹⁴ MERHART, G., v.: Hallstatt und Italien. Mainz 1969, Taf. 8: 2.

¹⁵ MÜLLER-KARPE, H.: cit. dílo, 1959, Taf. 41: 13.

¹⁶ PAULÍK, J.: cit. studie, 1963, s. 310; VLADÁR, J.: cit. dílo, 1974, s. 52; VELIAČIK, L.: Die Lausitzer Kultur in der Slowakei. Nitra 1983, s. 46.

¹⁷ VLADÁR, J.: cit. dílo, Taf. 5: 107.

¹⁸ FURMÁNEK, V.: cit. studie, obr. 6: 1.

padě souhlasilo s chronologickým postavením dýk s jazykovitou rukojetí, t. j. do staršího období kulturního komplexu popelnicových polí. Obdobnou trnovitou rukojeť má však i dýka z Kirchweidachu v jihozápadním Německu¹⁹ a celá řada dýk z Itálie, hlavně ovšem z Peschieri, které jsou datovány do stupně BD.²⁰

Nůž můžeme podle tvaru s obloukovitě rozšířenou čepelí, jazykovitou rukojetí s okraji rozšířenými v nízké lišty a s kroužkem na konci (obr. 1: 1) přiřadit k variantě A typu Baierdorf podle třídění J. Říhovského.²¹ Většina exemplářů má, na rozdíl od našeho nástroje 3 nýty, takže našemu nálezu se, pokud jde o celkovou stavbu a počet nýtů, nejvíce podobá nůž z Unterradlu v Dolním Rakousku²² a Niedergeiselbachu v Bavorsku.²³ Tento typ patří k typickým představitelům stupně Baierdorf-Riegsee s možností částečného přežívání do následující periody,²⁴ což znamená stupeň BD, případně HA1.²⁵ Vyskytují se na rozsáhlém území od jihozápadního a středního Německa až po Rumunsko²⁶ a několik artefaktů známe i ze Slovenska.²⁷

Dosti bohatou složku tvoří rovněž šperky, mezi nimiž jsou 2 typy jehlic. Početnější jsou tvary s kulovitou hlavicí a zduřeným, obvodově vroubkovaným krčkem nazývané též jehlice typu Deinsdorf. Všechny 4 exempláře jsou stejného druhu a navzájem se liší pouze v detailech, jako je velikost hlavice a zduření krčku nebo počet rýh na krčku, který se pohybuje od 8 do 18 závitů (obr. 2: 11, 13—15). Začínají se objevovat v mladším období mohylové kultury, ale převážná část jehlic typu Deinsdorf patří do přechodné fáze mezi střední a mladší dobou bronzovou a do časného stupně popelnicových polí.²⁸ Vyskytují se prakticky v celé střední Evropě.²⁹ Často se s nimi můžeme setkat i na Slovensku, kde obvykle bývají označovány jako jehlice s kulovitou hlavicí a zduřeným krčkem a termín jehlice typu Deinsdorf je zde vyhrazen pro menší tvary s méně výrazným zduřením krčku.³⁰ Slovenští badatelé tyto jehlice s hlavicí většinou

¹⁹ MÜLLER-KARPE, H.: cit. dílo, 1959, Taf. 197: M.

²⁰ MÜLLER-KARPE, H.: tamže, s. 92, Taf. 106.

²¹ ŘÍHOVSKÝ, J.: Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet. PBF, VII-1, München 1972, s. 24—27.

²² ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, 1972, Taf. 6: 72.

²³ MÜLLER-KARPE, H.: cit. dílo, 1959, s. 306, Taf. 196: 18.

²⁴ ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, 1972, s. 27.

²⁵ ŘÍHOVSKÝ, J.: Význam moravských bronzových nožů pro chronologii mladší a pozdní doby bronzové. Studie AÚ ČSAV (dále St AÚ ČSAV), I/5, 1972, s. 17.

²⁶ ŘÍHOVSKÝ, J.: St AÚ ČSAV, I/5, 1972, s. 16—17.

²⁷ EISNER, J.: cit. dílo, 1933, s. 79, obr. 8: 5; HAMPEL, J.: cit. dílo, 1886, Taf. 136: 9.

²⁸ ŘÍHOVSKÝ, J.: Die Nadeln in Mähren und im Ostalpengebiet (von der mittlere Bronzzeit bis zur älteren Eisenzeit). PBF, XIII/5, München 1979, s. 80—81.

²⁹ ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, 1979, s. 81; MOZSOLICS, A.: Bronze- und Goldfunde des Karpatenbeckens. Depotfundhorizonte von Forró und Ópályi. Budapest 1973, s. 66, Taf. 59.

³⁰ NOVOTNÁ, M.: Die Nadeln in der Slowakei. PBF, XIII/6, München 1980, s. 100—102.

datují do mladší doby bronzové, případně do stupně BD a počátku HA.³¹

Vzácným nálezem je na Slovensku jehlice s dvoukónickou, horizontálně vroubkovanou hlavicí zdobenou jemnými rýžkami (obr. 2: 12), odpovídající variantě Gemcinlebarň podle třídění J. Říhovského.³² Pro bližší datování je nelze použít, neboť byly v oblibě po celou dobu trvání kultury popelnicových polí.³³ Těžiště jejich výskytu je ovšem na konci stupně HA a na začátku HB.³⁴ Ze Slovenska známe stejně staré, ale poněkud jednodušeji profilované tvary s dvojkónickou hlavicí typu Ilava.³⁵ Analogickou stavbu hlavice jako náš exemplář má pouze jehlice z Pobedimi.³⁶

Fragment bronzového tyčinkového náramku zdobeného skupinami příčných rýžek (obr. 1: 4) není použitelný pro přesnější chronologické třídění. Skupiny příčných rýžek se na těchto špercích objevují ve střední,³⁷ ale i v mladší době bronzové.³⁸ Průřez ve tvaru písmene D upomíná na masívní náramky ze střední doby bronzové, na druhé straně však jeho velikost a celkový charakter spíše naznačují možnost zařazení do mladší doby bronzové.

Jako součást náhrdelníků sloužily drobné bronzové korálky většinou cylindrického nebo válcovitého tvaru (obr. 1: 5), které nacházíme na mnoha lužických pohřebištích na Slovensku. Obvykle se předpokládá, že se vyskytují pouze v horizontu mohylového pohřbívání z počátku mladší doby bronzové.³⁹

Dostí častým nálezem jsou i menší bronzové knoflíky kruhového tvaru s malým ouškem na vnitřní prohnuté straně (obr. 1: 3). Známe je z řady pohřebišť lužické kultury převážně ze stupně BD, v menší míře přežívají i do následujícího úseku mladší doby bronzové.⁴⁰

Několik fragmentů nelze blíže datovat, ale vzhledem k jejich příslušnosti k souboru tvořeném převážně nálezy z mladší doby bronzové se dá i u nich předpokládat stejné chronologické zařazení. V první řadě máme na mysli zlomky 2 malých spirálovitých terčků z bronzového drátu kruhového průřezu (obr. 1: 8, 9). S největší pravděpodobností jsou pozůstatkem brýlovitých závěsků, které mají neobyčejně velký časový rozptyl.

³¹ NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1980, s. 102; VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 64.

³² ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, 1979, s. 173—176.

³³ ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, 1979, s. 174.

³⁴ ŘÍHOVSKÝ, J.: Počátky mladší (podolské) fáze středodunajského okruhu popelnicových polí. Památky archeologické (dále PA), 57, 1966, s. 474.

³⁵ NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1980, s. 116—122.

³⁶ STUDENÍKOVÁ, E.: Nálezy z mladší doby bronzové v chatě obce Pobedim, okres Trenčín. Zborník SNM, 68, História, 14, 1974, s. 30, obr. 2: 5; NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1980, Taf. 37: 708.

³⁷ DUŠEK, M.: Pohrebisko Iudu stredodunajskej mohylovej kultúry v Smoleniach. SIA, 28, 1980, tab. I: 5; X: 2, 32, 33; XII: 26, 29.

³⁸ VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, Taf. XXXVIII: 2; XXXIX: 9, 10.

³⁹ PIVOVAROVÁ, Z.: K problematike mohýl v lužickej kultúre na Slovensku. SIA, 13, 1965, s. 126.

⁴⁰ VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 55, Taf. XVI: 12, 13.

Nejstarší pocházejí ze starší doby bronzové a prakticky stejné jsou i závěsky z období lužické kultury.⁴¹ Exempláře z počátku mladší doby bronzové jsou obvykle menší, postupně se však zvětšují.⁴² Samozřejmě nelze vyloučit ani možnost, že jde o zbytky prstenu se 2 spirálovitými terčíky, které byly v oblibě od střední,⁴³ na Moravě dokonce od starší doby bronzové,⁴⁴ až do mladší doby bronzové, kdy vystupovaly hlavně ve stupních BD a HA1.⁴⁵ Z dalších bronzových předmětů patří do kolekce ještě zlomek bronzové tyčinky kruhového průřezu (obr. 1: 2) a amorfní bronzový slítek.

Výše hodnocený soubor bronzové industrie poskytuje dostatek možností pro chronologické zařazení, ale nedovoluje, alespoň u nálezů bez lokality, kulturní klasifikaci. Z tohoto aspektu je mimořádně důležitá dvouchá amfora zdobená rýžkami a důlky (obr. 1: 10). Obdobné malé amfory s podobnou ornamentací začleňuje L. Veliačík v rámci vývoje lužické kultury na Slovensku do horizontu Mikušovce, který zabírá značnou část stupně BD a počátek HA1.⁴⁶ Náš exemplář se od uvedených analogií liší pouze poněkud jiným rozmístěním výzdobných elementů.

Další 3 artefakty jsou poněkud mladší a hlásí se již do pozdní doby bronzové, respektive do počátku doby železné. Sekery s tulejí mají velký časový rozptyl, první se začínají objevovat na začátku vývoje středodunajských popelnicových polí⁴⁷ a v Karpatské kotlině již v závěru střední doby bronzové v horizontu Forró.⁴⁸ Nález uložený ve ždánickém muzeu (obr. 1: 6) lze zahrnout do skupiny malých nezdobených sekerek s tulejkou a ouškem, kterých M. Novotná uvádí ze Slovenska dvacet.⁴⁹ Už od dob P. Reineckeho se považují zásadně za mladší,⁵⁰ ačkoliv mnohé z nich se po morfologické stránce příliš neodlišují od větších kusů. Jejich existenci již ve starším období popelnicových polí prokazuje sice hromadný nález

⁴¹ FURMÁNEK, V.: Bronzové závěsky doby bronzové ze Slovenska. *SlA*, 30, 1982, s. 316, 328, obr. 7: 10; CHROPOVSKÝ, B.: Pohrebisko zo staršej doby bronzovej vo Veľkom Grobe. In: CHROPOVSKÝ, B. — DUŠEK, M. — POLLA, B.: Pohrebiská zo staršej doby bronzovej na Slovensku. Bratislava 1960, tab. VIII: 5, 6.

⁴² VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 83, Taf. II: 16, 17; XVI: 17; XXII: 10; XXXII: 1—4, 10, 11; XLV: 3, 4.

⁴³ TOČÍK, A.: Die Gräberfelder der karpätenländischen Hügelgräberkultur. *Fontes Archaeologici Pragenses*, 7, Praha 1964, s. 52, Abb. 8: 25—28.

⁴⁴ STUHLÍK, S.: Osmá sezóna na výzkumu v Borotičích (okr. Znojmo). *PV AÚ ČSAV* 1983, 1985, s. 30, obr. 26: 3.

⁴⁵ VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 84—85, Taf. XXXIV: 8, 9; XXXVII: 6.

⁴⁶ Tamže, s. 168—169, Taf. VIII: 2, 4; XI: 4, 8.

⁴⁷ ŘÍHOVSKÝ, J.: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. *St AÚ ČSAV*, X/1, 1982, s. 54.

⁴⁸ NOVOTNÁ, M.: Die Äxte und Beile in der Slowakei. *PBF*, IX-3, München 1970, s. 72—73, Taf. 27: 467.

⁴⁹ NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1970, s. 96—97, Taf. 42: 762—768; NOVOTNÁ, M.: Neznáme bronzové nástroje z Žitného ostrova. *Archeologické rozhledy*, 32, 1980, s. 134, obr. 1: 5.

⁵⁰ REINECKE, P.: cit. dílo, 1899, s. 326.

z Felsödobszu,⁵¹ ale jejich častější frekvence v mladším období popelní-
cových polí je velmi pravděpodobná.⁵²

Nejzajímavějším nálezem z celé kolekce je drobná bronzová poklička
zdobená kombinací vytepávaných perliček a čočkovitých puklic a s úchytkou
ve tvaru ptáčka na vrcholu (obr. 2: 1). Nejstarší bronzovou nádobou
ze Slovenska je fragment okraje mísy z Velké Lomnice ze starší doby
bronzové.⁵³ Vytepávané nádoby se začaly častěji objevovat ve starším
stupni mladší doby bronzové, kdy jsou zastoupeny hlavně šálky a vzácněji
dalšími tvary.⁵⁴ Nejen na Slovensku, ale na celém našem území předsta-
vuje tato poklička zcela unikátní prvek. Neznáme pro ni žádnou analogii
a při typologické i chronologické klasifikaci lze vycházet pouze z někte-
rých podobností s jinými bronzovými předměty. Výzdoba na obvodu
pokličky sestává ze dvou soustředných kruhů drobných vytepávaných
perliček, mezi nimiž je další kruh tvořený poněkud většími perličkami.
Stejný charakter má např. výzdoba na puklicích z Křenůvek a Štram-
berku ze stupně HB1.⁵⁵ Tři vytepané čočkovité puklice lemované sou-
střednými žlábkami ve středové části pokličky připomínají obdobný ele-
ment na štítu z neznámého naleziště v Dánsku.⁵⁶ Nejnápadnějším prvkem
je úchytka ve tvaru ptáčka, ačkoliv pro přesnější datování ji nelze použít.
Bronzové plastiky ve tvaru ptáčků zdobily již jednu variantu dvojra-
menných mlatů ze stupně HA.⁵⁷ Častěji se vyskytují na kovových nádo-
bách ze stupně HB⁵⁸ a jako běžný motiv procházejí celým halštatským
obdobím.⁵⁹ S přihlédnutím k výše uvedeným faktorům můžeme pokličku
s jistou pravděpodobností datovat do stupně HB, snad spíše do jeho
mladšího úseku.

Nejmladším předmětem s označením Banská Bystrica je bronzová loď-
kovitá spona s polokruhovitě klenutým lučíkem a výrazně odsazeným
dlouhým zachycovačem (obr. 2: 2). Je poškozená, vinutí, stejně jako za-
chycovač, je dochováno pouze částečně a jehla úplně schází. Podle třídění

⁵¹ KEMENCZEI, T.: Die Chronologie der Hortfunde von Typ Rimaszombat. A Her-
man Ottó Múzeum Évkönyve, 5, 1965, Taf. 15: 10.

⁵² NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1970, s. 97.

⁵³ NOVOTNÁ, M.: Nález nejstaršej bronzovej nádoby na Slovensku. Sborník ČSSA,
3, 1963, s. 137—139.

⁵⁴ VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 86; NOVOTNÁ, M.: Die Bronzehortfunde in der
Slowakei. Bratislava 1970, s. 64—65.

⁵⁵ PODBORSKÝ, V.: Mähren in der Spätbronzezeit und an der Schwelle der
Eisenzeit. Brno 1970, s. 144—145, Taf. 6: 10, 11; 8: 11; 75: 1—3.

⁵⁶ MERHART, G., v.: cit. dílo, 1969, Taf. 14: 1, 50: 3.

⁵⁷ STUHLÍK, S.: Bronzové sekeromlaty na Moravě. PA, 79, 1988, s. 315, obr. 19;
NOVOTNÁ, M.: cit. dílo, 1970, s. 62, 65, Taf. 24: 402.

⁵⁸ MÜLLER-KARPE, H.: cit. dílo, 1959, s. 88, 167, Abb. 8: 30, 34; 41: 12; 57: 31; Taf.
169: 3.

⁵⁹ PITTIONI, R.: Urgeschichte des Österreichischen Raumes. Wien 1954, Abb. 386,
387.

J. Říhovského je lze zahrnout do skupiny loďkovitých spon s dlouhým zachycovačem⁶⁰ bez možnosti bližšího určení. Spony této skupiny z Moravy datuje J. Říhovský do plně vyvinuté halštatské kultury, tzn. do stupňů HC2 a D1.⁶¹ V Karpatské kotlině jsou podobné loďkovité spony přisuzovány stupni HC.⁶²

Malá skupina nálezů se svým stylem hlásí do období římského impéria. Kontakty s římskými provinciemi dokládají na našem území četné importy, mezi nimiž jsou na předním místě bronzové nádoby. Fragmentem jedné z nich je bronzová palmetovitá atáška s příčně postaveným závěsným očkem (obr. 2: 3). Tvarem a polohou oka se dosti výrazně vymyká běžně známým formám, neboť u většiny bronzových nádob je toto umístěno rovnoběžně s okrajem a příčné umístění oka mají pouze nádoby 83. skupiny podle třídění H. J. Eggerse.⁶³ Palmetovitý tvar atášky se objevuje již v laténském prostředí a podobný známe z 1. stol. před n. l. z Ornavasso-San Bernado v Itálii.⁶⁴ V době římské se tvar palmety stává vcelku běžným motivem, jak můžeme vidět na příkladu z Vysoké při Moravě.⁶⁵ Ždánickému exempláři se nejvíce podobá pouto nádoby z maďarského Nagydému ve tvaru vinného listu, které navíc má příčné postavení oka.⁶⁶ Jeho datování do stupně C2, tedy do 3. stol. n. l.⁶⁷ lze vztáhnout i na slovenský nález.

Do římského období s jistou pravděpodobností patří i skleněné výrobky z kolekce ždánického muzea. Běžným produktem v římských provinciích jsou drobné láhve,⁶⁸ doložné fragmentem okraje z modrého skla (obr. 2: 9). Zlomkem hrdla podobné láhve je snad kroužek z modrozeleně zbarveného skla (obr. 2: 8), jehož spodní strana byla asi druhotně ohlazená. Problematické je chronologické určení 4 malých korálek z modrého skla (obr. 2: 4—7) a dalších podobných zlomků.

Určité potíže vznikají při chronologické klasifikaci posledních dvou předmětů. Část vázovité nádoby odpovídá svým tvarem obdobným latén-

⁶⁰ ŘÍHOVSKÝ, J.: Die Fibeln in Mähren. PBF, v tisku.

⁶¹ ŘÍHOVSKÝ, J.: cit. dílo, v tisku.

⁶² FEKETE, M.: Früheisenzeitliche Fibelherstellung in Transdanubien. Beiträge zur Geschichte der Toreutik und des Handels. Veröffentlichungen des Museums für Ur- und Frühgeschichte Potsdam, 20, 1986, s. 249—268, Abb. 5.

⁶³ EGGERS, H. J.: Der römische Import im freien Germanien. Hamburg 1951, s. 167, Taf. 9: 83.

⁶⁴ FITZPATRICK, A.: Die Eimer vom Typus Fällenden. Ein italischer Bronzegefäßstyp des 1. Jh. v. Chr. Jahrbuch der Schweizerischen Gesellschaft für Ur- und Frühgeschichte, 70, 1987, s. 102, Abb. 4.

⁶⁵ KOLNÍK, T.: Římské a germánské umění na Slovensku. Bratislava 1984, Taf. 128.

⁶⁶ RADNÓTI, A.: Die römischen Bronzegefäße von Pannonien. Dissertationes Pannoniae II., No 6. Leipzig 1938, s. 132, 133, Taf. XII: 62; XXXVIII: 3.

⁶⁷ RADNÓTI, A.: cit. dílo, 1938, s. 133; EGGERS, H. J.: cit. dílo, 1951, s. 167.

⁶⁸ KOLNÍK, T.: cit. dílo, 1984, Taf. 140.

ským formám,⁶⁹ ale zároveň i některým nádobám z doby římské.⁷⁰ Obdobně je tomu s mísou s prohnutým hrdlem (obr. 3: 2), která má sice laténskou profilaci, ale zesílení okraje a dvě dvojice rýh na vnitřní straně naznačují již vztah k římskému prostředí.

Zveřejněný materiál nepředstavuje chronologicky jednotný celek, ale rozpadá se do několika skupin. Tu první ze starší doby bronzové tvoří pouze bronzová dýka (obr. 1: 7) a patrně i spirálovitý náramek z Banské Bystrice (obr. 2: 10). Lokalizace náramku zřejmě nebude správná, neboť z této oblasti není starobronzové osídlení vůbec známo.

Druhou skupinu reprezentují nálezy z mladší doby bronzové ze stupně BD a HA. Banskou Bystrici jako naleziště mají uvedenu 4 jehlice s kulovitou hlavicí (obr. 2: 11, 13—15), jehlice s dvojkónickou hlavicí (obr. 2: 12), knoflík s očkem (obr. 1: 3), 2 spirálovité terčíky (obr. 1: 8, 9), zlomek tyčinky (obr. 1: 2) a bronzový amorfní slitek. Stejně datované, ale bez bližšího určení naleziště jsou dvouuchá amforka (obr. 1: 10), nůž typu Baierdorf (obr. 1: 1), dýka s jazykovitou rukojetí (obr. 1: 12), dýka s trnovitou rukojetí (obr. 1: 11), zlomek náramku (obr. 1: 4) a bronzový korálek (obr. 1: 5). Nelze ovšem vyloučit, že tyto předměty mohou pocházet rovněž z Banské Bystrice. Bronzový slitek naznačuje možnost, že kolekce z Banské Bystrice by mohla být pozůstatkem hromadného skladu bronzových předmětů. Dobrý stav většiny exemplářů, stejně jako přítomnost dvouuché amforky by, v případě že jde o památky z jedné lokality, svědčily o jejich původu z porušeného nebo zničeného pohřebiště.

Bronzová poklička (obr. 2: 1) a sekerka s tulejkou (obr. 1: 6) z pozdní doby bronzové (HB) a loďkovitá spona z Banské Bystrice (obr. 1: 2) datovaná do stupně HC nebo na počátek HD svědčí pro druhou z výše uvedených hypotéz. Určitá jednota všech předmětů rovněž naznačuje, že v Banské Bystrici existovalo lužické pohřebiště, které bylo užíváno v průběhu mladší doby bronzové až počátku halštatu, t. j. ve stupních BD až HA. Zda jde o pohřebiště v trati Banské Bystrici-Sásové⁷¹ nebo o novou lokalitu nelze dnes již zjistit.

Poslední skupinu reprezentují nepočetné artefakty z doby římské. Patří sem bronzová ataše (obr. 2: 3), mísa s prohnutým hrdlem (obr. 3: 2), část vázovité nádoby (obr. 3: 1) a patrně i zlomky skleněných nádob (obr. 2: 8, 9) a skleněné korálky (obr. 2: 4—7) z blíže neznámého naleziště na Slovensku.

⁶⁹ BENADÍK, B.: Maňa. Keltisches Gräberfeld. Fundkatalog. Nitra 1983. Taf. V: 8; VIII: 10, 12; XI: 10; XXII: 9.

⁷⁰ EISNER, J.: cit. dílo, 1933, Tab. LXXIV: 3; LXXVI: 1.

⁷¹ BALAŠA, G.: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Bratislava—Martin 1960, s. 51; VELIAČIK, L.: cit. dílo, 1983, s. 175.

**FUNDE AUS DER SLOWAKEI
IN DER MUSEUMSSAMMLUNG ZU ŽDÁNICE**

Stanislav Stuchlík

R e s ü m e e

Im archäologischen Teil der Sammlung des Vrbas-Museums in Ždánice (Bez. Hodonín) ist eine Kollektion von 31 Gegenständen aus der Slowakei untergebracht. Nähere Fundumstände sind nicht erhalten, lediglich bei einem Teil des Materials ist als Fundort Banská Bystrica angeführt, bei den übrigen nur rahmenhaft „Slowakei“. Um die Entstehung des Museums hat sich an der Wende der 30er und 40er Jahre des 20. Jh. vor allem der Ortslehrer und heimatkundliche Mitarbeiter Jakub Vrbas verdient gemacht, der die angeführten Funde offenbar von irgendeinem Ortsbewohner, der damals in der Slowakei tätig war, gewonnen hat.

In die ältere Bronzezeit fügt sich eine Dolchklinge mit vier Nietlöchern in der Griffplatte (Abb. 1: 7) und vermutlich auch ein Spiralarmring (Abb. 2: 10) aus Banská Bystrica, deren Ortsangabe offenbar nicht richtig ist, weil aus dieser Gegend älterbronzezeitliche Besiedlung überhaupt nicht bekannt ist.

In die jüngere Bronzezeit verweisbar, d. h. in die Stufe BD und HA, sind vier Kugelkopfnadeln mit geschwollenem, horizontal gekerbtem Hals (Abb. 2: 11, 13–15), eine Nadel mit doppelkonischem, horizontal gekerbtem Kopf (Abb. 2: 12), ein beschädigter bronzener Ösenknopf (Abb. 1: 3), zwei Spiralscheiben vermutlich von einem Brillenanhängler oder Fingerring (Abb. 1: 8, 9), das Bruchstück eines Bronzestäbchens (Abb. 1: 2) und ein amorphes Bronzeußstückchen aus Banská Bystrica. Ebenso datiert sind eine kleine zweihenkelige verzierte Amphore (Abb. 1: 10), ein Messer des Typs Baierdorf mit einem Aufhängerring (Abb. 1: 1), ein Dolch mit zungenförmigem Griff und halbkreisförmig verbreitertem Heft (Abb. 1: 12), ein Dolch mit Griffdorn und einem Niet (Abb. 1: 11), das Bruchstück eines Stabarmrings (Abb. 1: 4) und eine kleine Bronzeperle (Abb. 1: 5); bei diesen Gegenständen ist als Fundort bloß allgemein „Slowakei“ angeführt. Es ist jedoch nicht auszuschließen, daß sie gleichfalls aus Banská Bystrica stammen können. Der gute Erhaltungszustand der meisten Funde, ebenso wie das Vorhandensein der kleinen zweihenkeligen Amphore könnten, falls es sich um Funde aus einem Fundort handelt, von ihrer Herkunft aus einem gestörten oder vernichteten Gräberfeld zeugen.

Für diese Möglichkeit sprechen auch weitere Artefakte aus der Spätbronzezeit und beginnenden Eisenzeit. In die Spätbronzezeit, d. h. in die Stufe HB, meldet sich ein kleiner Bronzedeckel mit reicher getriebener Verzierung und vogelförmigem Griff (Abb. 2: 1) wie auch ein kleines Tüllenbeil mit Ohr (Abb. 1: 6). Die beschädigte Kahnfibel (Abb. 1: 2) aus Banská Bystrica gehört in die Stufe HC oder in den Beginn von HD. Obwohl die Herkunft der Funde heute nicht mehr feststellbar ist, deutet die gewisse Einheitlichkeit dieser Kollektion an, daß es sich um Reste eines vernichteten oder gestörten Gräberfeldes der Lausitzer Kultur mit der Belegungsdauer von der Stufe BD bis HC handeln könnte.

Der letzte Teil der Kollektion besteht aus römischerzeitlichen Funden. Es sind eine palmettenförmige Bronzeattasche (Abb. 2: 3), eine Schüssel mit einschwingendem Hals (Abb. 3: 2), der Teil eines vasenförmigen Gefäßes (Abb. 3: 1) und vermutlich auch Bruchstücke von Glasgefäßen (Abb. 2: 8, 9) und Glasperlen (Abb. 2: 4–7), die abermals nur allgemein lokalisiert sind.

Obzwar die Materialkollektion aus der Slowakei im Museum von Ždánice keine näheren Fundumstände aufweist, handelt es sich in vielen Fällen um Gegenstände von außergewöhnlichem Wert. Der Bronzedolch mit zungenförmigem Griff (Abb. 1: 12) und der Bronzedolch mit Griffdorn (Abb. 1: 11) sind im mitteleuropäischen Milieu selten und der kleine Bronzedeckel (Abb. 2: 1) stellt in unserem Gebiet ein Unikatstück dar.